

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԵՒ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Ի Տ Ա Լ Ի Ո Յ Մ Է Ձ

Ա. Ի Հ Ո Ռ Մ

(Շար. տես «Բազմավէպ» թ. 5, էջ 197)

Ս. Պետրոսի և Ս. Պողոսի գերեզմաններուն հայ ուխտաւորներու կարգին չէ կարելի մոռնալ զոյգը ճգնաւոր հայ միայնակեացներու՝ զորս Պարոնիոս ալ իր տարեգրութեանց մէջ կը յիշէ, թԱ դարուն Բենեդիկտոս Ը Ս. Պապին օրով: Առաջինը՝ Ս. Սիմէոն հայկազն – այնքան յարգուած և հրաշագործ Մանտուայի գաւառին մէջ՝ – Հոռոմ կու գայ շուրջ 1016ին երբ Ս. Քահանայապետը ժողով գումարած էր Լատերանեան Ս. Յովհաննէս տաճարին մէջ, և կը պատմուի թէ ժողովուրդը սպառնացած է չարչարել սուրբը որպէս հերետիկոս կամ մանիքեցի: Բարբախտաբար Հոռոմի մէջ եղող հայ եպիսկոպոս մը կը ճանչնայ զանիկա և կը հռչակէ անոր սրբութիւնը: Երկրորդը՝ Ս. Գաւիթ հայկազն՝ զոր խաւաքիք San Davino կը կոչեն: Սա ալ՝ Երուսաղէմէն վերջ կու գայ Հոռոմ և յետոյ կ'անցնի Լուքքա ուր կը մեռնի սրբութեամբ:

Գարերու ընթացքին Հոռոմ եկած են կաթողիկոսական պատգամաւորներ՝ ինչպէս թԲ դարուն, Գրիգոր Գ Պահլաւունիի զրկածներն և ուրիշներ: 1220ին նոյնինքն Յովհաննէս Է կաթողիկոս՝ որ խաչակրութենէն դարձած բնակեցաւ Ս. Պետրոսի բովի հայկական վանքին մէջ, որու մասին յետոյ պիտի ակնարկենք:

1549ին ալ Ստեփանոս կաթողիկոս, ինչպէս կը պատմէ Ստեփանոս Լեհացին, «Երթայ ի Հոռոմ և կատարեալ զհնազանդութիւն և զուխտն իւր» են.:

Ստեփանոս կաթողիկոսի յաջորդն ալ, Միքայէլ, 1562ին պատգամաւորներ կը զրկէ և յաջորդ տարին ալ Արգար դպրեր:

Պատմական հետքեր սակայն, ինչպէս ըսինք, հնագոյն դարեր կը փոխադրեն զմեզ, և Հոռոմի մէջ կը գտնենք հայ բազմաթիւ վանքեր: Միակամեայց դէմ գումարուած ժողովին մէջ (649 թուին), հրաման կ'եւլէ քահանայից և վանականաց որ իրենց կարծիքն և վարդապետութիւնը յայտնեն ժողովին առջեւ: Այդ վանականներու կարգին է որ կը յիշուի «Thalassius abba presbyter venerabilis monasterii Armenistarum in hac Romana civitate constituti, qui appellatur Renati, et Georgius abba presbyter venerabilis monasterii de Cilicia, qui ponitur in aquas Salvias, quod in hac Romana civitate habitare dignoscitur et qui cum eis sunt reverendissimi abbates et monachi adstantes coram sancto concilio dixerunt¹». այսինքն «Թալասիոս վանահայր (աբբայ երէց) Հայոց յարգելի վանքին որ այս Հոռոմէական քաղաքին մէջ հաստատուած է, որ վերածնեալք կը կոչուի, և Գէորգ վանահայր Կիլիկիոյ յարգելի վանքին՝ որ Սալուեան ջուրերուն մօտ է, որ ծանօթ է բնակութեամբ այս Հոռոմէական քաղաքին մէջ և անոնց հետ եղած յարգելի աբբաներն և կրօնաւորները որոնք այս Ս. ժողովին առջեւ եկան և ըսին...»:

Յիշեալ վանքերու հետեւորդ շրջանի մասին շուրջ եօթը դար յիշատակութիւն չկայ. թԳ–թԿ դարերէն է որ ունինք երկու կարեւոր արձանագրութիւններ՝ զորս գտած է Տէ Բոսսի 1869ին ճիշտ Ս. Պողոսի զըլխատման վայրին վրայ՝ Սալուեան ջուրերուն բով, այն վանքին մէջ՝ ուր թԳ դարէն արդէն տեղաւորուած են թրապիեան լատեկեաց կրօնաւորները:

Ասոնց հնագոյնը 1267ին է. սպիտակ մարմարի վրայ. որ ժամանակին կտրած և մասերը բաժնուած ըլլալու է և յետոյ

1. Mansi. Հատ. Ժ. Ֆիւրնցէ. 1764, էջ 903: